

Overeenstemming over hermeneutische uitgangspunten

Notitie van Deputaten Kerkelijke Eenheid GKV en Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken NGK

Alvorens de eerder door DKE gemaakte en door de GS GKV bevestigde kritische kanttekeningen bij het rapport VOP te bespreken, zijn DKE en CCS in de periode voor de GKV synode te Zwolle (2008) begonnen om de uitgangspunten voor gereformeerde Schriftuitleg en gereformeerd Schriftverstaan gemeenschappelijk onder woorden te brengen. In de gesprekken na 2008 is die lijn opgepakt en voortgezet. Daarbij hebben we ons geconcentreerd op de uitgangspunten voor de omgang met Bijbelse voorschriften in deze tijd. Onderstaand wordt daarvan verslag gedaan en wordt onze overeenstemming beschreven.

Het is, voor de goede orde, geen poging een nieuwe gereformeerde hermeneutiek te ontwerpen. Daartoe zijn we niet geroepen en, los daarvan, dat zou onze mogelijkheden ook verre te boven gaan. Inzet is geweest de geconstateerde overeenstemming over de uitgangspunten voor de omgang met de Schrift vast te leggen. Hierbij is een aantal besluiten die de synode van Zwolle-Zuid heeft genomen in rekening gebracht. De synode nam met dankbaarheid kennis van het document, getiteld *Waar staan wij nu?* over de binding aan de belijdenis. Verder is ook met instemming kennis genomen van de wijze waarop is doorgesproken over de uitspraken van de LV Lelystad 2004 over de openstelling van de ambten voor de zusters der gemeente en van de toenadering die is gebleken in de gesprekken over het Schriftverstaan en de Schriftuitleg. Omdat de bezwaren tegen genoemd besluit nog niet zijn weggenomen, moeten de gesprekken voortgezet worden. Daar hebben we in de afgelopen jaren aan gewerkt. Het resultaat daarvan presenteren we hierbij.

1. De Bijbel is het Woord van God

Wij lezen de heilige Schriften als het Woord van God, waarin Hij zichzelf openbaart. Zo worden wij binnengeleid in de waarheid en werkelijkheid van God. Op velerlei manieren en langs velerlei wegen heeft God in de loop der eeuwen gesproken, maar in zijn Zoon heeft Hij zich helemaal naar ons toe uitgesproken (Hebr 1,1-2). Jezus Christus is het centrum en de vervulling van de Schriften (vgl. HC v/a 19).

Het Woord van God brengt ons bij het vleesgeworden Woord van God (Joh. 1,12), en Christus verwijst ons weer naar de Schriften, die van Hem getuigen (Joh. 5,39). Hij is de hoeksteen van zijn kerk, die verder is opgetrokken op het fundament van zijn apostelen en profeten (Ef 2,20). Als zijn leerlingen en volgelingen lezen wij het Oude en Nieuwe Testament als een onlosmakelijke eenheid. Het Woord van God is geïnspireerd door de Heilige Geest. De Bijbel is niet voortgekomen uit de wil van een mens, maar mensen, door de Heilige Geest gedreven, hebben van Godswege gesproken (2 Pet 1:21). Daarom aanvaardden wij “al deze boeken, en deze alleen, als heilig en canoniek om ons geloof daarnaar te richten, daarop te gronden en te bevestigen” (Nederlandse Geloofsbelijdenis, art. 5). En “wij geloven dat de Heilige Schrift de wil van God volkomen bevat en dat al wat de mens heeft te geloven om behouden te worden, daarin voldoende geleerd wordt” (idem, art. 7).

Deze belijdenis bepaalt onze houding tegenover heel de Bijbel. Omdat God ons aanspreekt in de Bijbel past tegenover het Woord van God een eerbiedige en ontvankelijke, maar tegelijk een open en ondogmatische luisterhouding. We willen leven in gehoorzaamheid aan Gods Code: LV 2010 – 10.01.06 Pagina 59 van 78 59 Woord (2 Tim 3,16). Al luisterend verlangen we ernaar dat Gods Woord in ons blijft zodat we in Christus blijven (Joh 15,7). Wanneer we toegewijd de Schriften onderzoeken, zullen we ervaren dat we als de huismeester uit Matt 13:52 nieuwe en oude dingen uit de rijke schatkamer van de Schrift tevoorschijn halen.

Deze belijdenis bepaalt ook onze uitleg van de Schrift. De afzonderlijke Bijbelwoorden worden in samenhang met het geheel van de Schriften uitgelegd, zonder ze daarmee in een gesloten systeem onder te brengen. De beduchtheid voor dit laatste komt voort uit een diep verlangen om de rijkdom en volheid van de Schrift recht te doen. De grondprincipes voor uitleg en verstaan van de Schrift

ontwikkelen zich niet los van de Schrift. Onze uitleg moet altijd gefocust blijven op Jezus Christus en op Gods koninkrijk.

2. De contextbetrokkenheid van Bijbelse voorschriften

God komt naar ons toe als onze schepper, bevrijder en verlosser. We worden bevrijd uit een leven in zonde zonder Hem. We krijgen nieuw leven in verbondenheid met Jezus Christus. Zo wordt ons leven geheiligd door Gods Geest.

Omdat God verlossend omgaat met concrete mensen, openbaart Hij zich ook in het concrete bestaan van mensen. Hij zoekt ieder op in de eigen concrete situatie en leefwereld en maakt daar zichzelf en zijn bedoeling bekend. In onze eigen situatie wil Hij ons leven steeds meer richten op Hem in geloof, toewijding en heiliging. Daardoor vinden we in de Bijbel een nauwe verwevenheid tussen concrete voorschriften en de context waarin zij gegeven worden. God maakt immers zijn bevrijdende wil bekend aan mensen die leven in een situatie, cultuur en heilshistorische context.

We zijn God dankbaar dat de Bijbel een dik boek is en veel verschillende situaties beschrijft. Zo heeft de Bijbel de mens in iedere situatie iets te zeggen. Belangrijk is wel dat God in de heilsgeschiedenis verder is gegaan: wie leeft na Christus' hemelvaart leeft heilshistorisch in een andere situatie dan wie voor Christus leefde in het koninkrijk van Israël. In Europa in de 21e eeuw lopen wij bovendien aan tegen een culturele kloof tussen onze leefwereld en de oude Israëlitische of vroeg-christelijke samenleving. Het Woord van God komt tot ons in het gewaad van culturen die in veel opzichten anders zijn dan de onze.

Voor het lezen van de Bijbel heeft dit verschillende gevolgen. De veranderde heilshistorische context maakt dat wij het Oude Testament en de Bijbelse voorschriften vandaag alleen in Christus ontvangen en verstaan. Christus vervult de offerdienst, zijn koningschap overstijgt de landsgrenzen van de staat Israël, en zijn onderwijs laat de geestelijke diepte van de Torah zien. De verbondenheid met Christus stempelt zo onze omgang met (de voorschriften in) de Bijbel.

De culturele kloof tussen onze laat-moderne, post-christelijke samenleving en de oude Israëlitische of vroeg-christelijke samenleving schept afstand tussen ons en het Woord van God. Deze kloof maakt dat rechtstreekse toepassing van concrete Bijbelse voorschriften in onze tijd lang niet altijd mogelijk is of grote vragen oplevert. In ons zoeken naar verstaan weten we ons hier dankbaar geleid door de Geest, die culturele kloven kan overbruggen en ons in de waarheid binnenleidt.

Soms kunnen Bijbelse voorschriften, die jarenlang, mogelijk eeuwenlang, braak hebben gelegen, opeens een ongedachte actualiteit krijgen en in soms geheel andere omstandigheden een verrassend en actueel licht over het leven laten opgaan. Het machtige van de Bijbel is dat juist zijn talloze (contextbetrokken) details ons voortdurend op nieuwe gedachten brengen en verrassende perspectieven openen. Dat prikkelt ons steeds weer te zoeken naar een antwoord op de vraag welke bijdrage een Schriftwoord aan de inrichting van ons leven kan leveren.

Ook als de verschillen in context maken dat een Bijbels voorschrift niet rechtstreeks toepasbaar is, heeft het ons iets te zeggen. God spreekt in elk Schriftwoord tot ons in het heden. Juist in de verwevenheid van tekst en context, zien we hoe God op een contextbetrokken manier met mensen omgaat. Daarin leren we God en zijn bedoeling met ons leven kennen. In alle Bijbelwoorden hebben we immers met God zelf te maken. Omdat Hij rechtvaardig en barmhartig is, heilig en genadig, trouw en betrouwbaar, geldt dat ook voor de wetten, regels en voorschriften van de Bijbel. Het zijn woorden die zich heel concreet uitwerken in de tijd, zij het niet in elke tijd en in elke situatie op gelijke wijze. Toch vormen al die verschillende, soms voor ons niet of moeilijk toepasbare wetten een eenheid die in de HERE zelf besloten ligt. En omdat we in deze – soms sterk cultuurbetrokken – regels en voorschriften de HERE leren kennen in zijn gerechtigheid en barmhartigheid, zijn heiligheid en liefde, is Gods wil voor de mens van alle tijden en plaatsen overal in de Bijbel met de handen te tasten en is de Heilige Schrift een volkomen en genoegzaam middel om ook nu nog de weg door het leven te vinden.

3. Het beroep op de schepping

Van Jezus en de apostelen leren we dat het voor onze ethische bezinning belangrijk kan zijn dat onze wereld Gods schepping is. De schepping en de daarin gelegde ordeningen geven mede richting aan de inrichting van het leven van de mens. Niet wij mensen bepalen wat goed en waardevol is. De Schepper heeft een geordende kosmos gemaakt waarin schepselen hun door Hemzelf bepaalde waarde hebben en waarin Gods orde heilzaam is voor ons leven. In de bezinning op Gods wil voor ons leven vandaag doet daarom het beroep op Gods schepping volop mee.

Tegelijk zijn er in de ethische bezinning op de inrichting van het leven factoren die in het beroep op de schepping en de daarin gelegde ordeningen meegenomen moeten worden. Door de zonde is ons verstand verduisterd en is onze wil niet meer afgestemd op God, maar opstandig. We hebben de neiging om bestaande visies, verhoudingen en praktijken te gemakkelijk terug te projecteren op de schepping en zo tot norm te verklaren en daarmee het bestaande te legitimeren. Bovendien is door de zonde het kwade steeds als een reële en door mensen in praktijk gebrachte mogelijkheid aanwezig. Dat alles bemoeilijkt ons kennen van Gods scheppingswil en bedoeling. De oorspronkelijke scheppingsorde is vanwege de doorwerking van zonde en gebrokenheid voor ons niet meer met zekerheid en volledig reconstrueerbaar.

God is verder gegaan na de schepping van de wereld, reagerend op onze zonde. Ook de schepping vormt geen onveranderlijke en statische werkelijkheid, maar doorloopt een geschiedenis. Het voortgaande heilshandelen van God is gericht op zijn koninkrijk dat in Jezus Christus ons zeer nabij is. Christus vormt van dit heilshandelen het centrum: in Hem is alles geschapen en alles bestaat in Hem, het hoofd van het lichaam (Kol 1). Gods verlossing in Christus geeft hoop op herstel van de schepping en tegelijk op de verheerlijking van wat God gemaakt heeft. In de ethische bezinning willen we God volgen in zijn heilshandelen. Dat betekent dat we (a) soms leren liefdevol te reageren op kwaad en onrecht, (b) soms herstel van Gods goede schepping ontvangen, (c) en soms in het licht van het koninkrijk nieuwe ongedachte mogelijkheden ontvangen.

Dit zien we bijvoorbeeld heel duidelijk bij het huwelijk: (a) God geeft een voorbeeld van liefdevolle trouw in het omgaan met ons, overspelige zondaren; (b) Hij is een bron van liefde en trouw voor man en vrouw in het huwelijk; (c) en geeft het ongetrouwd-blijven als een positief te waarderen nieuwe mogelijkheid in het licht van zijn koninkrijk.

Om te leren wat een beroep op de schepping concreet inhoudt, weten we ons leerlingen van Jezus Christus en willen we ons laten leiden door Gods Geest. Doorslaggevend is wat God in Oud en Nieuw Testament over zijn schepping en scheppingsbedoeling heeft geopenbaard. De werkelijkheid wordt pas als schepping van God herkend als wij haar bezien in het licht van Gods woorden, en uiteindelijk van het Woord zelf, Christus, door wie alle dingen zijn. Het beroep op de schepping in normatieve christelijke bezinning mag nooit geïsoleerd worden van dit voortgaande handelen van God en moet dus altijd plaatsvinden vanuit Christus en in het perspectief van zijn komende rijk. In de omgang met alle gebrokenheid in de schepping zoeken we zo een weg in het spoor van de Schepper zelf. Ook de Schepper accepteert vanwege de hardheid van ons hart soms (tijdelijk) dingen die ingaan tegen zijn scheppingsbedoeling. Maar daarom spelen we Schepper en schepping niet tegen elkaar uit. De Schepper staat achter zijn schepping. Vanuit onze situatie, getekend door zonde en gebrokenheid, mogen we verlangen en zoeken naar groei in heiliging. Dat betekent toegroeien naar een leven in en als Gods nieuwe schepping. In het licht van Christus en zijn koninkrijk mogen wij leren om de schepping weer vanuit God te bezien. Doel is daarin de eer van God, die zijn heerschappij wil vestigen in het leven van de mens en zo (opnieuw) orde aanbrengt.

4. De verantwoordelijkheid van de mens

We herkennen als een doorgaande lijn in de Schrift, dat God aan de mens niet alleen Zijn Woord, maar ook een eigen verantwoordelijkheid heeft gegeven, en in het verlengde daarvan een bepaalde mate van vrijheid om zelf beslissingen te nemen, keuzes te maken en vorm aan het leven te geven. We zijn als mensen beeldragers van God, geschapen om heerschappij te voeren over de rest van de schepping. Door onze zondeval is dit veranderd in zwoegen en zweten, maar nog steeds wordt de mens door God aangesproken op zijn verantwoordelijke positie in Gods schepping.

In het Oude Testament zien we met name in het Spreukenboek dat de menselijke levenservaring en oordeelsvorming volop meedoen in de bezinning op wat heilzaam is en wat niet. De mens die de HEER vreest, wordt niet uitgeschakeld, maar leert van Hem wat wijsheid is. Zo wordt hij met al zijn verstandelijke vermogens en met elk zintuig ingeschakeld bij het vinden van heilzame wegen door het leven.

In het Nieuwe Testament zien we dat God in Christus een nieuwe schepping maakt (2 Kor 5,17), waarin ook ons kenvermogen (2 Kor 5,16), onze gezindheid (Rom 12,2), onze geest en ons denken (Ef 4,23) steeds verder vernieuwd worden. Daarin zien we concreet worden dat de nieuwe mens 'naar Gods wil geschapen is in waarachtige gerechtigheid en heiligheid' (Ef 4,24). De gevallen mens, in zonde ontvangen en geboren, mag met Christus opstaan uit het graf van de zonde (Kol 2,13). De oude mens moet sterven, de nieuwe mens staat op en wordt door de Heilige Geest gebracht tot een nieuw leven in een nieuwe gehoorzaamheid. Dit nieuwe leven is geen leven meer onder het regiem van de wet als pedagoog. Het is een leven in vrijheid en creativiteit, als zonen en niet meer als slaven (Gal 3-4), waarin wij wandelen door de Geest en in ons volbracht wordt wat de wet van ons eist (Rom 8,4). Van binnenuit gaan wij doen wat Gods wet zegt, omdat de Geest de wet in ons hart schrijft (Jer 31,33).

Daarin wordt de mens de drager van nieuwe en grote verantwoordelijkheden. In Christus wordt hij gemaakt tot medearbeider van God (1 Kor. 3:9). In dit nieuwe leven wordt het eigen ken- en beoordelingsvermogen van Christus' volgelingen serieus genomen, zo blijkt in Rom. 14:1-15:6. Tegelijk zien we hier dat deze vrijheid vraagt om een zorgvuldig gebruik en om kritische evaluatie. De christelijke mondigheid mag niet verward worden met de autonomie van de natuurlijke mens. De Bijbel waarschuwt: Misbruik die vrijheid niet om uw eigen verlangens te bevredigen, maar dien elkaar in liefde (Gal 5,13). De oude mens moeten we afleggen en de nieuwe mens aandoen, die steeds vernieuwd wordt naar het beeld van zijn schepper en zo tot inzicht komt (Kol 3,10). Wij willen de christelijke mondigheid en vrijheid daarom nadrukkelijk onderscheiden van individualisme, van de waan van de dag, van de hartstocht en de begeerte van onze eigen natuur.

Wij zien een aantal kenmerken van christelijke mondigheid en vrijheid:

- a. Ze wordt alleen geboren uit verbondenheid met Christus, 'in wie alle schatten van wijsheid en kennis verborgen liggen' (Kol 2,3)
- b. Ze groeit waar wij leven uit Christus' Geest als kinderen van God (Rom 8,15) in ontvankelijkheid voor de leiding van de Heilige Geest
- c. Ze krijgt vorm waar wij trouw blijven aan het onderwijs van Christus' apostelen (Hand 2,42) en leven in een voortdurende overdenking van het geheel van de Schriften zelf
- d. Ze blijft levend waar wij ons wijden aan voortdurend gebed (Hand 2,42)
- e. Ze bloeit door de liefde, als wij binnen de gemeente willen luisteren naar anderen om te leren van de beproefde ervaring van kinderen van God die leven in de vreze des Heren (1 Kor 14,36), en als wij binnen de gemeente elkaar in liefde aanvaarden en oog hebben voor de belangen van anderen.
- f. Ze heeft een eschatologisch einddoel: door waarheid en liefde toegroeien naar het hoofd, Christus (Ef 4,15) en dat in het gebed dat wij van Hem zelf geleerd hebben: Uw koninkrijk kome!

Vanwege onze zondige natuur, de van de zonde doortrokken werkelijkheid waarin we leven en het werk van de Boze, weten we ons genoodzaakt steeds opnieuw naar Christus te gaan in zijn lijden en sterven aan het kruis. Daar, in het licht van Gods heiligheid en gerechtigheid, van zijn genade en zijn liefde wordt onze zonde concreet openbaar als onzuiverheid tegenover zuiverheid, onrecht tegenover recht, liefdeloosheid tegenover liefde. Maar vanuit de vernieuwing die het sterven en opstaan van Christus bewerken, mogen Gods kinderen vervolgens ook wandelen door de Geest en zo kunnen ze, ook zonder concrete bijbelse voorschriften voor alle situaties en levensterreinen, helder leren onderscheiden tussen de werken van het vlees en de vrucht van de Geest. Zo zoeken Gods kinderen met elkaar, met de inzet van de hun geschonken gaven, voortdurend luisterend naar Gods Woord en naar elkaar, in een voortdurende omgang met de levende God zelf, om de wil van God voor hun leven te verstaan.

Onlosmakelijk met het bovenstaande verbonden is het dat de Bijbel geen spoorboekje is: bij Gods bedoeling met de mens past geen Bijbel, die de mens zin voor zin voorschrijft hoe te leven. Dat doet de Bijbel ook niet; in menig opzicht heeft de Bijbelse regelgeving een fragmentarisch en open karakter. Deze conclusie is ook van betekenis voor onze omgang met de Bijbelse voorschriften en de wijze waarop wij die toepassen in ons leven. 'Bijbels' is niet gelijk aan het - met uitschakeling van de eigen kennis, gevoelens en ervaring - zo rechtstreeks mogelijk toepassen van de Bijbelse voorschriften. 'Bijbels' is het om te leven met en in gebondenheid aan Gods Woord en uit de volheid van de Godsopenbaring in verbondenheid met Jezus Christus en geleid door zijn Geest, met inschakeling van alle door de HERE God ons gegeven mogelijkheden. In die context bindt de creatieve vrijheid van de mens zich aan het respect voor Gods werken. Deze binding kan in verschillende contexten tot verschillende praktische keuzen leiden.

Het gebruik van de uitdrukking 'beproefde ervaring' in het VOP-rapport voor het uitoefenen van onze menselijke verantwoordelijkheid in het zoeken naar de wil van God waarvan hierboven sprake was, kan worden misverstaan, zo is gebleken, en is daarom kwetsbaar. Al te gemakkelijk immers wordt deze beproefde ervaring als aanduiding van de ervaringswijsheid van mensen die in vrede leven voor Gods aangezicht – tegen de bedoeling van de opstellers van het VOP-rapport in, maar toch – in de ervaringscultuur van onze dagen gelijkgesteld met de ervaring van de natuurlijke mens zoals daar vandaag de dag vaak over wordt gesproken: ik ervaar, voel, beleef dat zo en dus is het goed en doe ik het zo. Ook zouden we bij het gebruik van deze uitdrukking kunnen vergeten te verdisconteren dat onze ervaringswerkelijkheid, ook die van godvrezende christenen, vol zonde en gebrokenheid zit en dat dit een beroep zonder meer op de ervaring onmogelijk maakt.

Verder zou door het gebruik van de uitdrukking 'beproefde ervaring' de gedachte kunnen postvatten dat de menselijke ervaring een eigenstandige en zelfs gelijkwaardige positie krijgt naast of zelfs tegenover Gods openbaring, terwijl juist bedoeld wordt op de ervaring die ontspruit aan de omgang met de Here en Zijn Woord, aan het werk van Gods Geest die het denken, voelen, willen en leven van mensen vernieuwt. Steeds zullen we ons moeten realiseren dat ook de zogenoemde beproefde ervaringen van vrome, godvrezende christenen getoetst moeten worden aan Gods geopenbaarde wil.

Omdat het gebruik van de uitdrukking 'beproefde ervaring' in het VOP-rapport vragen als hierboven aangeduid kan oproepen, is ervoor gekozen deze uitdrukking in het geheel van deze paragraaf te verduidelijken. Om misverstanden op dit vlak te voorkomen is het belangrijk steeds de verbinding te leggen met het bijbelse begrip wijsheid in de zin van de praktische levenswijsheid zoals we die in het boek Spreuken tegenkomen. Of, om het nieuwtestamentisch te zeggen: bij de 'beproefde ervaring' gaat het om de mens die, in Christus een nieuwe schepping, levend voor Gods aangezicht en zoekend Gods wil te verstaan, tot praktische keuzes komt in een voortdurende wisselwerking tussen zijn omgang met de Schrift en zijn leven door de Geest én de levenservaring die in de praktijk van alledag wordt opgedaan. In die wisselwerking is het Woord van God doorslaggevend.

5. Geloofwaardigheid en cultuur

In ons bezig zijn met bovenstaande onderwerpen, vonden we ook rond een verwant thema overeenstemming, waar eerder het vermoeden van verschil van inzicht bestond. We doelen op het argument van de geloofwaardigheid dat in de discussie over de plaats van de vrouw in de kerk, meer specifiek in de kerkelijke ambten, is gebruikt. In het derde rapport van de commissie VOP van de NGK wordt dat argument op de pagina's 8 en 15 gebruikt (impliciet trouwens ook in het eerste rapport op de pagina's 99 en 100). En ook in de jaren na de verschijning van het VOP-rapport is het geloofwaardigheidsargument in de kerkelijke discussie blijven rondzoemen op een manier die verheldering wenselijk maakt.

Het is zaak in de toepassing van Bijbelse voorschriften in onze tijd geloofwaardig te zijn. Niet in de zin van geloofwaardigheid voor het forum van de cultuur van vandaag: het Evangelie is en blijft een dwaasheid en een ergernis, en levend vanuit het Woord van God kunnen we haaks op de cultuur (welke dan ook) uitkomen. Wel in de zin van persoonlijke of kerkelijke geloofwaardigheid: integer, eerlijk en niet selectief zijn in de toepassing van Schriftgegevens. Onze toepassing van Bijbelse voorschriften mag zich niet beperken tot een bepaald deel van het leven, wanneer diezelfde

voorschriften ook van toepassing zijn op een of meer andere levensterreinen. De auteurs van het VOP-rapport achten de geloofwaardigheid van het beroep op de Schrift in geding, wanneer vrouwen in kerk en maatschappij met brede instemming leidinggevende posities bekleden, lerende, onderwijzende en pastorale taken uitvoeren, in beroepingscommissies functioneren, preken beoordelen, spreken op gemeentevergaderingen etc, terwijl de kerkelijke ambten voor hen gesloten worden gehouden. En wel met een beroep op dezelfde woorden van Paulus die zich bij rechtstreekse toepassing ook tegen de eerstgenoemde taken en werkzaamheden keren. Als rond de zaak van de vrouw in het ambt het woord 'geloofwaardigheid' valt, moet het in die zin opgevat worden en nadrukkelijk niet als geloofwaardigheid voor het forum van de wereld van vandaag. De verhouding tussen Bijbelse voorschriften en de cultuur is er overigens niet per definitie een van confrontatie, maar kan twee kanten op. Het Woord van God staat haaks op elke cultuur (de patriarchale van het oude Israël, de rationalistische van de vorige eeuw en de postmoderne van vandaag de dag), maar kan anderzijds ook aansluiting vinden bij en ingang vinden in elke cultuur. De tijdgeest, welke dan ook, kan vijand zijn van het Evangelie, maar kan anderzijds ook dienstknecht van datzelfde Evangelie zijn. De heilige Geest stelt elke tijdgeest onder kritiek, confronteert zich ermee en doorlicht elke tijdgeest tot op de kern van zijn Godevijandigheid, maar kan evenzeer elke tijdgeest in dienst nemen, heiligen en gebruiken als voertuig van zijn werk in de harten en levens van mensen. Dat geldt evenzeer voor de tijdgeest van de postmoderne cultuur van de 21e eeuw als die van vroeger tijden die we maar al te gemakkelijk koesteren als beter en christelijker dan die van nu. De cultuur kan werken als een filter dat ons het zicht ontnemt op Gods bedoeling en wil, maar kan ook fungeren als een bril waarop we scherper zicht krijgen op Gods wil voor het hier en nu. Persoonlijke, maatschappelijke en culturele omstandigheden kunnen de Schrift toesluiten én ontsluiten. Ze kunnen ons verstaan van de Schrift en daarmee van Gods wil verduisteren (denk aan hedendaagse visies op en omgang met huwelijk en seksualiteit en meer in het algemeen de ik-gerichtheid van onze cultuur). Maar ze kunnen ook nieuw licht werpen op (het verstaan van) de Schrift en onze ogen openen voor wat we eerder niet zagen (denk aan veranderde visies op slavernij, rassenverhoudingen en milieu).

Er valt uit de gesprekken totnogtoe meer overeenstemming te destilleren, met name op het punt van de cultuurkritische functie van de Schrift in relatie tot de man/vrouw-verhouding. Maar die winst kan het beste verzilverd worden in het kader van de samenvatting van de gesprekken die nog volgen over de toepassing van het bovenstaande op de vragen rond de vrouw in het ambt (VOP-rapport hoofdstuk 7).

6. Hermeneutiek en Exegese

Het gebruik van de begrippen hermeneutiek en exegese in het VOP-rapport heeft aanvankelijk vragen opgeroepen. In onze gesprekken hebben we ook op dit punt een consensus bereikt.

Als confessioneel-gereformeerde kerken erkennen we het belang van de hermeneutiek en willen we tegelijk principieel afstand houden van een bepaalde modernistische opvatting over hermeneutiek. Deze houdt in dat eerst de Bijbeltekst verklaard wordt in de exegese (Schriftuitleg) en het vervolgens aan de hermeneutiek (Schriftverstaan) is om de kloof tussen de oude tekst en de moderne lezer te overbruggen, zodat wij er vandaag achter kunnen komen wat die oude tekst ons te zeggen heeft. Tegen deze opvatting is een aantal bezwaren in te brengen:

- a. Hermeneutiek wordt een activiteit die teveel los komt te staan van de concrete tekst van heilige Schrift en de uitleg daarvan.
- b. Hermeneutiek wordt teveel een proces dat door onze voorkeuren gestuurd wordt, waarbij datgene wat ons niet meer relevant lijkt, uitgefilterd wordt.
- c. Zo komt de nadruk teveel te liggen op de creativiteit van de huidige lezer en de inbreng van zijn eigen inzichten, terwijl de noodzaak van een ontvankelijke leeshouding ('Spreek Heer, uw knecht hoort') uit beeld dreigt te verdwijnen.

Het is daarom beter hermeneutiek op te vatten als de kritische bezinning op het gehele verstaansproces, inclusief de exegese. Exegese is dan het ambacht van tekstuitleg, als onderdeel van het hele verstaansproces. Daarbij geloven we in de leiding van de Heilige Geest, die in de waarheid leidt, ons verstand verlicht en ons inzicht geeft in het woord van God. Dit verstaansproces is niet afhankelijk van onze hermeneutiek. Hermeneutiek kan wel helpen het verstaansproces kritisch te bekijken en waar nodig te verbeteren.

We kunnen in dit verstaansproces meerdere lezingen van de tekst onderscheiden. In het VOPrapport wordt de eerste lezing aangeduid als 'Exegese', de tweede als 'Hermeneutiek'. Een dergelijk onderscheid wekt gemakkelijk misverstanden. Tegelijk is het niet te ontkennen dat er meerdere lezingen plaatsvinden. Wij onderscheiden er drie:

- De primaire lezing: de directe lezing van de tekst vanuit de eigen kerkelijke- en geloofscontext.
- De eerste herlezing: het lezen van de tekst vanuit de context (literair en historisch) waarbinnen hij geschreven is.
- De tweede herlezing: het lezen van de tekst met het oog op de huidige context van de lezer. Met inachtneming van wat in de eerste herlezing gevonden is en onder volhardend bidden om de verlichting van de Heilige Geest, wordt dan de betekenis van de tekst voor vandaag gezocht.

Het verstaan van een tekst in zijn huidige betekenis is dan het resultaat van een voortdurende heen en weer beweging tussen verschillende contexten, waarbij de tekst als gegeven (!) het primaat behoudt tegenover de lezer en de Geest ons, samen met alle heiligen, gaandeweg leert onderscheiden waarop het aankomt.

Met blijdschap stellen we vast dat we elkaar mochten vinden in deze nadere bepaling van ons verstaan van de relatie tussen hermeneutiek en exegese. Enerzijds door ons duidelijk af te grenzen tegenover een praktijk waarbij de hermeneutiek zich teveel van de exegese verzelfstandigt. Anderzijds door positief te omschrijven hoe hermeneutiek en exegese in heel het verstaansproces o.i. blijvend met elkaar verweven zijn. We beseffen dat ook deze nadere omschrijving slechts stukwerk is, maar het heeft ons wel geholpen elkaar beter te begrijpen in ons beider pogen om de wil van de Heer te verstaan voor ons kerk-zijn vandaag. Dat geldt ook voor deze gehele notitie. Ons gebed is dat het hierdoor in elkaar en in elkaars eerbiedige omgang met de Schrift gegroeide vertrouwen een vruchtbare basis zal blijken te zijn voor onze vervolggesprekken.

10 augustus 2010